

SARS E FA MAIKUTLO MABAPI LE DIKGARURU TŠEO DI THEILWEGO GO BONG LE DIKGARURU KA KAKARETŠO

Ka go arabela maemo a gabjale a dikgaruru mo nageng ya rena, Khomišinare wa SARS Kieswetter o rometše molaetša go bašomi.

Go bašomikanna bao ba ratgago,

PRETORIA, Labohlano 13 Setemere 2019 – Ke le ngwalela bjale ka morwa, buti, molekani, tate le rakgolo. Ke ngwala ka manyami a magolo – ke nyamile ka lebaka la bao re ba ratago, ka nyamile bakeng sa seemo sa basadi ka moka, bomme, boresi, borakgadi le basetsana ba ba nnyane bao ba ihwetšago ba le setšhabeng sa megopolo ya sekgale.

Ke ngwala ke swabile – ke swabetše gore bjale ka setšhaba ga re kgone go fa tiišetšo go baswa ba rena gore re tla ba fa hlokomelo. Maswabi a go hlolwa ke gore ge o le mosadi goba ngwana mo nageng ya rena, ke go ba kotsing ya kgaruru le maswabi a gore ga re kgone bo thibela le go šireletša bana ba rena ba go se tsebe selo gore ba se wele ka gare ga botshwela mare bja mekoti le go sotlega ka mahu a šoro, ba ganetšwa matsha a bophelo bja lethabo.

Re setšhaba seo se itwantšhago ka bosona. Go ganetša se ke go tlola molao le go ba karolo ya bothata. Go homola le gona go dira gore re bonagale re felelwa ke maatla, go palelwa le go hloka thakgaselo ya go rarolla maitshwaro a mabe a Afrika Borwa. Ga re lwelane, eupša re a lwantšhana. Mengwaga ya go feta 300 ya kgethologanyo le kgatelelo e kgolo go re dirile gore be setšhaba seo se ikgethololago ka gore “rena le bona”. Re swanetše go sokologa go ya ka thuto ya rena gomme re ithute seo se laetšago seo re lego sona bjale ka MaAfrika-Borwa.

Re bolela gabonolo ka ga šupetša ditlhaselo tša basadi bjale ka Dilthaselo tšeo Ditheilwego go Dikgaruru. Se se tloga se sa tlhalosege, ga se laetšege botse, gape se bonala se nolofetše kudu. Re swanetše go bitša tiragalo ye seo e bego sona. Ke ditlhaselo tše šoro tša go ješa dihlong gape tša go šiiša tšeo di dirwago ke banna go basadi, basetsana le bana. Go tloga go lebane gore ditiragalo tša mohuta wo di ka bitšwa gore ke Dikgaruru tšeo di Hlohleletšwago ke Banna.

Basadi ga ba swanela go itšhireletša kgatlhanong le banna. Ba swanetše go ikwa ba bolokegile go rena banna. Ba na le tokelo ya go ikwa ba bolokegile. Mašego a mabedi a go fetayo mongwe wa morwedi wa mošomi k arena, mosadi wa mengwaga ye 26, tseleng ya gagwe ya go boya mošomong, o ile a tlhaselwa ga šoro ke monna wa lefšega yo a parakilego mosadi wa go hloka go itwela. Bjake ka makgema a mangwe, o sa ntše a sepela ka go lokologa gomme o ikemišeditše go hlasela leboelela, mola mosadi wa batho a swanetše ke go šomana le ditlamorago tša tlaišo le kgonagalo ya kotsi ya saruri ya tshenyagelo ya letsogo le boitshepo bja gagwe.

Na ke basadi ba bakae, bana ba basetsana le bana ba bannyane bao ba swenetshego go dula ka letshogo la go se fele ka lebaka la go tlhaselwa le go hlokofofatswa?

Ditlhaselo tša moragorago go MaAfrika tšeo di bitšwago lehloyo la merafe ya dinaga tša ka ntle 'xenophobia'. Eupša se se tseneletše go fetiša moo; go tloga go sa laetše botho gape ke maitshwaro a bonokwane. Kudu se se hlalosa kudu ka ga rena bjale ka setšhaba, go feta ka fao re tlhaselago bobuti le bo sesi ba rena. Ke nnete, go senkasenka maitshwaro a rena ao re ka se kgonego go itšhireletša ke ntlha ya gore bontši bja rena re sa ntše re itemogela bodiidi le hlokego ya mošomo mo nageng ya go hloka tekatekano.

Mašaledi a manganga a mokgwatšhomo wa kgatelelo wa *Apartheid* (Kgethologanyo ya semorafe) ka bo ona ke tiragalo ya dikgaruru kगतलhanong le batho b arena. Ge fela maemo a bophelo bja MaAfrika Borwa a sa fetoge ga ba abelane dikhologo tša temokrasi re ka se kgone go dula re bolokegile. Go hloka toka fa, bjo bo itemogelwago kudu ke batho baso, kudu basadi le bana, go dula e le matšhošetši go go batho ka moka. Mabota a go agelwa godimo le setšhaba sa go dula ka gare ga motse wa dikanetšwa ka dikgoro di re laetša temošo ya maaka, gape ga di fihlelelege sebaka se se telele. Go befelwa le go fela pelo, mengwaga ye 26 ya temokrasi y arena, go a kwešišega, gomme se e tloga e le sekgopi kudu mo go rena.

Dipego tša bjalebjae tša bosenyi di laetša šedi e kgolo ya bosenyi bja dikgaruru le bosenyi bja tša thobalano. Di a laetša bjale ka ge baswayiswayi ba bantši ba file maikutlo, re naga yeo e itwantšhago ka bo yona. .

Gape ke ngwala bjale ka Khomišinare ya Ditirelo tša Motšhelo tša Afrika Borwa. Lengwalong la ka la mathomo ka la 1 Mei 2019, ke ikgafile, magareng ga tše dingwe, "go šoma ntle le go lapa go kumula mehwa ka moka ya tlhokofatšo, go akaretša kgethologanyo ya semorafe le ya bong" gape re le memile go swarana botse ka hlomphe "go hlomphe bašomi ka rena, go ba swara ka mokgwa wo o ka ratago go swarwa ka gona, go ba kगतलhanong le tlhokofatšo ya bong le mokgwa ofe goba ofe wa tlhokofatšo" le "go amogela semorafe, setšo, sedumedi le tebelelo ya semong le mekgwa ya go fapana ya pharologano ya rena ya setšo yeo e nonnego".

Bjale ke ipiletša gore re tšeye magato ka dikgoka ka go dira dipoledišano ka gare go dira temošo le go bopa maitshwaro ao a hlokegago go lwantšha mehuta ye ya dikgaruru yeo e re fago semelo.

Bjale ka mokgatlo, SARS ke seipone sa setšhaba sa rena. Go solwa ga setšhaba ke go solwa g arena. Re swanetše go itebanya le dipotšišo tše thata tša ge eba re kgatha tema goba re kgatha tema go thibela dikgaruru tšeo re di bonago setšhabeng. Ka go realo, ke rata go tlhoma tshepetšo ya go itebelela ga boleng bja rena, dipholisi le ditlwaetšo. Re swanetše go beakanya maiteko a rena a go kwešiša bobedi maemo a dikgaruru, kudu kगतलhanong le basadi, le go laetša maitshwaro ao re a letetšego go batho ba bangwe.

Bjale ka dikgato tše di swanetšego go tšewa ke akanya tše di latelago:

1. Re kgethe letšatši beke e tlogo fao re bulago diofisi tša rena morago ga iri go dumelela basadi ba rena go tšea karolo go tiragalo ya temošo ya ofisi enngwe le enngwe goba lefelong

la kantoro kgolo;

2. Go thoma beke ye e tlogo go beelwe thoko nako ya dijo tša mosegare ga tee ka beke ka SARS sebaka sa dikgwedi tše 2 go bolela ka tlhokofatšo ya banna go basadi – basadi ba swanetše go etella pele dipoledišano tše, gomme ba re fe ditshwayotshwayo, ba fe dikgato tše di swanetšego go tšewa go fetša tše dintši bakeng sa basadi gomme diphetogo tše e be tša go ya go ile;

3. Re tla lekola ka leswa ditlwaelo tša gabjale tša mokgatlo tše di kgethollago basadi phatlalatša le/goba di hlohleletšago tlhokofatšo, gape le go mpshafatša pholisi ya rena ya Thlokofatšo ya tša Thobalano. Ke beile mothalo nako ka leano le itšeng la go tšea magato a a go fetša boleng bja mokgatlo wa rena, setšo le ditlwaetšo;

4. Ke tlhomile sehlopha sa bašomi bao ba ikemišeditšego go šomana le melato ya gabjale ya Tlhokofatšo ya tša Thobalano go akaretša mehuta ka moka ya bopoo le go swarwa gampe;

5. Ke laeditše ba Tlhokomelo ya Maphelo (*Wellness*) go dira tirelo ya mogala ya go akaretša tšohle bakeng sa batho bao ba itemogetšego tlhokofatšo.

6. Karolo enngwe le enngwe e tlo ba le motho yo a tlahlilwego wa go fana ka thušo le thekgo le khomotšo go batho bao ba itemogetšego tlhokofatšo.

7. Ke kgopetše karoloya Dikgokaganyo go tlhoma phothale ya sephiri yeo e fanago ka thekgo le ditlabela tša tlhokofatšo ya basadi le maatlafatšo; gape

8. Ke kgethile moemedi mogolo go thekga ofisi ya ka le go hwetšagala go yo mongwe le yo mongwe yo a ratago go bega sengwe goba go bega tiragalo ya tlhokofatšo ya thobalano le tshwaro mpe.

9. Dintlha tše itšeng bakeng sa dintlha tša 7 le 8 ka godimo di tlo tsebagatšwa mo bekeng e tlogo

Ke ipiletša go bašomi ka nna ka moka ba banna go ema ka maoto le go thuša go dira tikologo yeo basadi ba rena ba ka ikwago ba bolokegile. Bjale ka banna re swanetše go bolela.

GO LEKANE

Edward Kieswetter
Khomišinare ya SARS